

Н.Б. ГОДЗЬ, М.В. СМОЛЯГА

СПЕЦИФІКА СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ З ОГЛЯДУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ РУХІВ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Статтю присвячено аналізу розвитку сучасної китайської філософії та її особливих рис відповідно до традицій, існуючих в китайській філософії. Проведено порівняння висновків китайських та західних і українських науковців відповідно до трансформації загальних глобальних світових тенденцій розвитку крізь призму китайського світобачення. Доведено, що китайська економічна політика конструктивно упроваджує лінію розвитку та підтримки специфіки реалізації китайського марксизму, втілює конфуціанство у сьогоденні освітянські практики КНР; розглянуто лінію на «Вестернізацію» та «Зелену освіту» щодо підготовки фахівців з новою освітою дослідження питань безпеки економіки країни та питань національних ландшафтів.

Ключові слова: природа, конфуціанство, китайський марксизм, філософія екології, футурологія, екологічна безпека, ландшафти.

N.B. GODZ, M.V. SMOLYAGA

SPECIFICITY OF MODERN CHINESE PHILOSOPHY AND ITS TASKS IN VIEW OF GLOBALIZATION MOVEMENTS AND ENVIRONMENTAL CHALLENGES

The article is devoted to the analysis of the development of modern Chinese philosophy and its special features in accordance with the traditions existing in Chinese philosophy. A comparison of the conclusions of Chinese and Western and Ukrainian scientists was made, respectively, of the transformation of the general global world development trends through the prism of the Chinese worldview. It is proved that the Chinese economic policy constructively implements the line of development and support of the specifics of the implementation of Chinese Marxism, embodies Confucianism in the current educational practices of the People's Republic of China; considered the line on "Westernization" and, "Green education" regarding the training of specialists with a new education in the study of issues of security of the country's economy and issues of national landscapes.

Key words: nature, Confucianism, Chinese Marxism, philosophy of ecology, futurology, environmental security, landscapes.

Постановка проблеми. Сучасний огляд світових тенденцій розвитку філософії насамперед мусить зупинитися на аналізі стану розвитку та відповідно трансформації такої специфічної національної філософії, як китайська філософія. Історично, виникнувши як певний рівень світогляду першим серед інших гілок філософського знання та розвиваючись за власними часовими проміжками в певні переломні моменти світ звертав увагу на Китай та його філософію, а Китай зацікавлено вивчав світову лінію трансформації основних філософських питань, які на кожному етапі виникали як запит та певна відповідь на трансформаційні процеси у розвитку та становлення людства та технологій загалом. Але на кожному такому етапі перетину різних світових ідеологій, світоглядів внаслідок комунікації, як ми маємо нагоду бачити, Китай та його національна філософія вдало інтегруючи та роблячи перцепцію іншого знання, залишає за собою право на постійний рух у колії національних ідей і національно забарвлених моделей розвитку, але розвитку разом із світовою економікою, культурою у світі, який дійшов до моделі, яка хоча і викликає багато суперечок та чи не єдиною пропонує хоч певний рух у сучасному досить складному екологічному становищі. Ми,

насамперед, тут маємо на увазі глобалізацію та глобалізаційні процеси загалом, які власне і виникли як необхідність вирішити глобальні проблеми у світовому та соціоприродному середовищі як результат усієї еволюції та розвитку людства і як частини природи, і, як нині можна сказати, рушійного процесу розвитку загалом. Єдине, що слід констатувати, що розвиток, як і еволюція, тепер розуміється набагато відповідніше, тобто з обома полюсами: і «позитивним», і «негативним».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме тому, в глобалізованому світі, як перед Україною, так і перед Китаєм, продовжують стояти питання, які потребують термінового вирішення, тому що комунікація та розвиток ніколи не можуть зупинитися у питанні становлення та модернізації держави, державності та розумінні оточуючого соціосередовища. Процеси, що відбуваються у світі, разом із змінними процесами, які протікають в середині держав, ставлять завдання постійного вивчення культури, політики, економіки та філософського світогляду держав. Саме тому ми запропонованим дослідженням звертаємо увагу на феномен глобалізації та глобалізаційних процесів, які, як ми вже бачимо, окрім уніфікації, отримують несподіване вирішення і націоособливі

трансформації в окремих країнах. У першу чергу, ми могли побачити це, проводячи огляд відповідних публікацій стосовно специфіки китайської філософії. Так само особливості сучасного економічного розвитку Китаю та філософії можливо побачити в огляді відповідної колективної монографії «Модерні ідеології Азії», яку підготував Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського. У ній було розкрито деякі основні проблеми формування та становлення й розвитку нових ідеологічних концепцій у країнах Азії. Серед іншого, нас в ній цікавив опис та аналіз офіційної ідеології Китаю періоду Політики реформ і відкритості [8]. Хоча питанням розвитку вивчення східних мов, відповідно економіки та виробництва на сучасному Сході в Україні слід було б звернути більшу увагу, та, можливо, підкреслити, що поточний стан речей, зокрема, в комунікації, мовознавстві, вивченні філософії Китаю та інших країн того регіону загалом представляють стійку позитивну динаміку, яка не перекреслена навіть війною, в якій Україна вимушена нести оборону та виборювати власну територіальну цілісність. Наш огляд зупинився на низці синологічних журналів, які були, або продовжують друкувати відповідні матеріали, які цікаві і в ключі філософських, а саме філософсько-синологічних досліджень: у першу чергу, це журнал «Україна – Китай» (<https://sinologist.com.ua/category/publication/journal/>), далі – видання «Україна – Китай» (<http://tuipravo.info/publikatsii/zhurnal.html>), дуже впливове видання «Китаєзнавчі дослідження» (<https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/about>), також мусимо нагадати про видання «Китайська цивілізація: історія та сучасність» (яке встигло проіснувати з 2005 до 2010 рр.). Окрім того, в Україні відомими науковцями з відповідно китайської тематики є В.О. Кіктенко, Є.В. Гобова, В.Б. Урусов, К.Ю. Бенедік, Ю.С. Христюлова, М.Р. Шамро, Лі Цзе, Т.В. Вечоринська, І.О. Костанда, Т.П. Глушко, П.В. Кретов, О.І. Кретова, А.В. Сітко, І.В. Струк, Г.Г. Єнчева, Г.Г. Фесенко, А.С. Бровко, А.Г. Безродний, Цзін Цао, А.А. Шуліка, М.М. Тимченко, Юймей Чжан, І.А. Лідека, Н.В. Бесєдіна, слід звернути на китайських науковців з їх працями, а саме Фен Юран, Жао Фуса Гуо Кьонг (Guo Qiyong), аналізу ідеї «єдності природи і людини» Чжан Дайнянь Цао Шуньсянь та ін. Цікавими є висновки у роботі Хуан Гуовен і Чен Янг «Екологічна філософія та екологічний аналіз дискурсу». Слід звернути увагу на матеріали С. Бабаян, (2012). Історіографія досліджень педагогічних ідей Конфуція у XX ст. у Китаї, китайській тематиці присвячені матеріали Н.Б. Годзь, а саме «Питання особливостей сучасної китайської філософії в площині аналізу феноменів глобалізму, цифрової освіти та філософії марксизму в Китаї», Д.О. Дмитренко, А.О. Ангелової, J.S. Rošker, D.A. Bell, С.В. Нам та ін.

Метою статті є аналітичний огляд сучасної української, світової та відповідно китайської філософської літератури стосовно розвитку та основних трансформацій у китайській філософії у

світі, що глобалізується.

Виклад основного матеріалу. В.О. Кіктенко писав, що на сьогодні ідеологія Комуністичної партії Китаю та різні контексти її розвитку викликають зацікавленість серед низки фахівців, зокрема, й серед синологів, і найчастіше об'єктом дослідження є суміжні питання, що стосуються історії та сучасного розвитку КНР. Особливо, на його думку, слід звернути увагу, що ідеологія в КНР одночасно є теорією пізнання світу (як епістемологія) і політичною дією (як легітимність у суспільстві). Серед головних складових автор називає ідеї Мао Цзедун (毛泽东思想), теорію Ден Сяопіна (邓小平理论), окрім того пише про концепцію «трьох представництв» Цзян Цземіня (三个代表重要思想), «наукову концепцію розвитку» Ху Цзіньтао (科学发展观), Сі Цзіньпіна «Соціалізм із китайською специфікою в нову епоху» (新时代中国特色社会主义思想). Одночасно, В.О. Кіктенко нагадує, що термін «ідеологія» запропонував наприкінці XVIII ст. французький науковець А. Дестюта де Трасі з метою «створення науки про загальні принципи формування ідей і основи людського знання» [7, с. 28] Як пише В.О. Кіктенко в КПК ідеологія посідає важливе місце, і посилається на дослідження відповідно американського соціолога та історика Ф. Шурмана (1966) «Ідеологія та організація в комуністичному Китаї», в якій вже на той час була сформульована концепція «організаційної ідеології» і показаний процес формування під її впливом мережі організацій, що охопили всі верстви китайського суспільства, починаючи з 1930-х рр. [7, с. 29]. В.О. Кіктенко нагадує, що з 1949 р. в Китайській Народній Республіці послідовно визначальними були ідеї марксизму-ленінізму і Мао Цзедун, а також теорія Ден Сяопіна, концепція «трьох представництв» Цзян Цземіня, «наукова концепція розвитку» Ху Цзіньтао та ідеї Сі Цзіньпіна про «соціалізм із китайською специфікою нової епохи» (ця хронологічна послідовність, яку пропонує В.О. Кіктенко для нашого дослідження є важливою). Він пише, що офіційна ідеологія КПК у перші роки була натхненна успіхами Радянського Союзу і, відповідно, формувалася в рамках марксизму-ленінізму, спрямованого на побудову соціалізму. Але надалі, практичні завдання в розвитку Китаю привели до того, що КПК відійшла від досвіду СРСР і міжнародного комуністичного руху й створила власну офіційну ідеологію, доповнивши її практикою китайської революції, яка мала суттєві відмінності (насамперед, її селянський характер, а не пролетарський). Почалася «китаїзація» марксизму, що стало визначальним моментом у подальшому формуванні офіційної ідеології КНР. Саме Мао Цзедун зробив свою версію комуністичної ідеології в Китаї й з акцентом на таке поняття, як «Великий стрибок», «Культурна революція» [7, с. 31-32].

Такі автори, як А.А. Шуліка, М.М. Тимченко пишуть про роль конфуціанства в політичній сфері

сучасного КНР, оскільки в умовах пошуку базисних основ національної політики КПК велике значення надає основам політичної філософії конфуціанства, хоча Конфуціанство досі офіційно не визнається релігією. Ці автори вказують, що А. Белл виділяв іншу течію конфуціанства у сучасному Китаї – «ліве конфуціанство», що спирається на соціалістичну традицію з низкою цінностей, а саме: відповідальність за критику політичної системи та обов'язок держави забезпечувати матеріальне благополуччя людей (із праць Конфуція, Мо-цзи і Сунь-цзи). Автори вказують, що сучасні представники китайських нових лівих, наприклад, Гань Ян, Цзян Цин ввели у наукову термінологію Китаю поняття «конфуціанство розуму» та «політичне конфуціанство». Відповідно до концепції Цзяна, щоб задля легітимації політичного режиму, як пишуть А.А. Шуліка та М.М. Тимченко, слід політичній владі відповідати трьома умовам: «вона має бути санкціонована та підтримувати святе і трансцендентне Дао; вона не має відхилятися від національної культурної спадщини чи порушувати історичну спадкоємність національності; вона повинна відповідати волі чи схваленню простих людей... Конфуціанство, згідно з постулатами Конфуція, надає великого значення певним чеснотам, особливо, доброзичливості, праведності та порядності. Для аналізу політичної сфери важливо відзначити, що порядність визначається як прийнятний стандарт і є самодисципліною і взаємною повагою в суспільному житті. Доктрина «серединного шляху» Конфуція заклала до поміркованості та компромісу» [15, с. 80-84].

Наступний автор, І.А. Лідека, пише, що історію та розвиток Китаю вивчали як китайські (Ван Сяоцзюнь, Ян Хайянь) і європейські (Р. Маркан, А. Сімкінс, Ч.П. Фіцджеральд), так і вітчизняні дослідники. Аналіз низки досліджень авторів, проведених ним, доводить, що роль Конфуція і його вчення (конфуціанство) у розвитку громадянського суспільства впливало понад 2,5 тисяч років. Автор звертає увагу, що саме Конфуцій трактував державу як велику родину, таким чином, здавна влада імператора сприймалася як влада розумного та справедливого батька, а відносини між підданими – сімейним відносинам, сучасний Китай транскрибував та застосував ці механізми та теонію на новий лад у вигляді державного патерналізму, і тепер держава піклується про своїх громадян у разі хвороби, безробіття, інвалідності тощо [10, с. 118-120].

Н.В. Беседіна вказує, що сучасний соціалізм з китайською специфікою зовсім не схожий на економіку з централізованим плануванням, характерну для маодзедунівської епохи, та що вирішальну роль у процесі повернення КНР до «лона конфуціанського культурного регіону» відіграв Ден Сяопін, бо саме він звернув увагу на позитивну роль учення Великого Мудреця у становленні феномена «конфуціанського капіталізму» [3, с. 132-133]. Важливою нам представляється запропонована цим автором схема керування країною. Після смерті Мао Цзедуна (представник першого політичного покоління), у

1976 році друге покоління, очолюване Ден Сяопіном (з 1978 до 1988 рр.), Цзян Цземіном (третє покоління 1989 до 2002 р.) четверте, сучасне на чолі з Ху Цзіньтао, прийшло до влади у 2002 році. Автор наголошує, що важливою стала введена Ден Сяопіном система вікових обмежень очільників партії і держави, яка відповідає конфуціанському канону, що «у 70 років для людини настає час відповідати на питання онуків» [3, с. 132-134]. Цікавим є проведений аналіз ідеї якісного оновлення економіки, який, як зазначає цей автор, було сформульовано Ден Сяопіном у вигляді «чотирьох модернізацій» (у сферах сільського господарства, промисловості, науки й оборони). Навіть етапи її втілення отримали у Китаї назву відповідно до конфуціанських уявлень про триступеневий перехід до загальної гармонії та розвитку: 1) досягнення стану «тепла і ситості» (веньбао); 2) побудова суспільства «малого благоденства» (сяокан); 3) досягнення єдності та гармонії (датун) [3, с. 132-134]. Ці та інші споглядання дають змогу констатувати цьому авторові, що незважаючи на марксистську скерованість лідерів, Китай при всіх його трансформаціях зберігає усвідомлену спадковість своєї ідентичності та традицій [3, с. 132-134].

Продовжуючи дослідження, звернемо увагу на працю С. Бабаян, про історіографію досліджень педагогічних ідей Конфуція у XX ст. у Китаї. Автор пропонує літературу XX ст., що стосується предмета дослідження, поділити на 4 етапи: підготовчий (1901–1927 рр.); початковий етап досліджень педагогічних ідей Конфуція (1927–1949 рр.); етап розквіту досліджень педагогічних ідей Конфуція та його криза (1950–1976 рр.); етап інтенсивних досліджень, починаючи з 1978 р. до наших днів [2, с. 160]. Автор наголошує, що в кінці 1920-х років Чан Кайши разом з іншими політичними діячами, розуміючи значення політичної стабільності в країні, почали пропагувати Конфуція та його ідеї [2, с. 160-167].

Н.Б. Годзь проаналізувала питання особливостей сучасної китайської філософії на підставі трьох різних стратегій аналізу, а саме: української дослідницької літератури, західної (зокрема, представників західного крила китайськомовних дослідників) та власне самих китайських філософів та науковців, у площині аналізу феноменів глобалізму та цифрової освіти. Було вказано, що глобалізація в сучасному Китаї має національні особливості, а розуміння завдань глобалізації насамперед мусить спиратися на вивчення питання філософії освіти, екологізму та модифікації і прискорення освіти в контексті підготовки кадрів [4, с. 16].

Д.О. Дмитренко акцентувалися дослідження на питанні регулювання політичних відносин за допомогою норм чесноти, які особливо були сформовані саме у вченні Конфуція, і, таким чином, можна стверджувати, що політична філософія Конфуція – помірньо-консервативна «м'яка версія», як пише Д.О. Дмитренко, деспотизму і вона спрямована на досягнення внутрішнього миру між

верхами і низами суспільства за допомогою гіпертрофованої ролі традиційних правил поведінки та відповідно правил церемоніалу «лі» як ефективна дисциплінуюча і стабілізуюча основа суспільства [6, с. 69-70].

Лун Ч. пише про діалектику традиціоналізму та модернізації в системі освіти Китаю епохи глобалізації, вказуючи, що головною проблемою є проблема уніфікації, нівелювання національно-специфічних рис способу життя народів. Але разом з цим у світі, що глобалізується, поширюється лінія досліджень та практичного втілення в наслідок пошуку моделей розвитку традиційного етнокультурного коріння, його збереження й ретрансляції молодим поколінням через різноманітні соціальні інститути й, насамперед, через освіту. Автор пише про «великі» та «малі» традиції конфуціанства та даосизму, які мають нагоду зберегти національне в глобалізованому світі через особистісно орієнтовану освіту. Автор нагадує «Закон про обов'язкову освіту в КНР» (1986), в якому на той час вже йшлося про необхідність розвитку в молоді високоморальних якостей, культури, забезпечення усвідомлення національної ідентичності й якостей особистості (suzhi). Саме освіта (jiaoyu) визнавалася головним шляхом для досягнення перелічених потрібних громадянських та фахових якостей. Два ці компоненти й утворили поняття suzhi jiaoyu [11, с. 158–162].

О.В. Стовпець провів аналіз філософсько-економічних та культурно-політичних особливостей сучасного Китаю. Першими стабілізуючими факторами він назвав у структурі Інститути Конфуція, які були відкриті для широкої публіки з метою популяризації китайської культури у світі, друга задача в стабілізації – збереження китайської мови в діаспорі китайській [12, с. 74]. Феномен «наддержавності» (а ми би означили як «мегадержавність»), який притаманний низці держав і, насамперед, історично Китаю, про який пише О.В. Стовпець, як він вказує привів і до специфічної політики Китаю в історичній ретроспективі відносно інших країн, адже за низкою показників, серед яких – і рівень грамотності, і валовий внутрішній продукт – Китай перевищував інші держави. О.В. Стовпець у перелік вводить і національну культурну ідентичність, яка склалася, на його думку, в імперському Китаї незрівнянно раніше, аніж на Заході, і Китай вже тоді це розумів. Але, як пише цей автор, Китай, у бутність свою імперією під управлінням великих стародавніх династій – Цінь 秦朝, Хань 汉朝, Тан 唐朝, Сун 宋朝, Юань 元朝, Мін 大明帝国, Цін 大清国 – все ж був регіональною наддержавою. Можливо, саме тому через власну специфічну наддержавність у Китаї були інші політико-економічні пріоритети. Та коли Китаї у XIX ст. цей стиль відносин з Європою завершився принизливою для китайців поразкою в Опіумних війнах, з того часу Китай і втратив статус наддержави, і був залежним від Британії й інших західних держав, Японії, аж до завершення Другої світової війни. Саме середина XX ст., як нагадує

автор цитованої статті, не без допомоги Радянського Союзу, Китай (тепер вже у форматі КНР) знову стає на шлях поступового встановлення своєї гегемонії в регіоні [12, с. 75].

Називаючи перелік історичних мегаімперій в історії людства, серед яких знаходиться і Китай, автор пише, що «Мегаімперія» неможлива без проведення власної культурної традиції та, відповідно, власної ідеології. Тож Сі Цзіньпін 习近平 не випадково заявляє публічно, що Китай своїм розвитком робить величезний внесок у розвиток людства. Окрім того, сучасний Китай формує навколо себе співтовариство «країн «країн Спільної Долі» 人类命运共同体 (як очікують китайці, такі країни, звісно ж, визнають домінування КНР) [12, с. 76].

Вважаємо, що доречним буде звернути увагу на статтю А.О. Ангелової про сакралізацію образу старості в конфуціанській традиції, оскільки китайська культура на протигагу іншим культурним формаціям, де літні люди були і залишаються віктивною соціальною групою, в конфуціанській доктрині сформувався специфічний тип осмислення старості. Можна сказати, що відбувається «поетизація» образу старості завдяки складній символічній системі, в якій превалює особливий лірико-філософський настрій світлого смутку, що супроводжує фінал життєвого шляху. Китай розвиває сучасний Ідеал гармонійної старості, підкріплений багатовіковою китайсько-конфуціанською традицією [1, с. 11-12].

Н.М. Котельникова щодо соціальної ролі та статусу вчителя робить висновок, що шанування вчителя в Китаї стало найбільш стійкою соціальною традицією та отримало теоретичне обґрунтування в китайській класичній філософії та визначило основи всього китайського менталітету [9]. Конфуціанське Відродження, про яке пише Яна С. Рошкер також належить до найвпливовіших і важливих течій думки в сучасній китайській філософії та представляє вирішальну частину нових панівних ідеологій у КНР. Водночас, сучасні філософи-конфуціанці також прагнуть подолати наслідки відчуження, яке вони розглядають як «побічний ефект капіталістичного прославлення конкуренції та цілеспрямованої гонитви за прибутком» [13].

Д.А. Белл та Хем Чайбонг написали працю про сучасну актуальність конфуціанства, яка вдало поєднує знання про історію розвитку китайської філософії з розумінням, що старі Майстри, не маючи політичного впливу, займалися філософією та освітою на відміну від сучасного Китаю та його фахівців [16, с. 1], автори вказують, що існує певна небезпека неправильного розуміння конфуціанського минулого, оскільки читачі походять із країн, де забезпечені основні права людини, а також панує верховенство права та демократія, та Східна Азія продовжує демонструвати дивовижну здатність генерувати економічне зростання та політичну стабільність, що дозволило цим авторам припустити думку про вдосконалення сучасності за допомогою

конфуціанських норм та інститутів [16].

У статті А. Чан пише про вплив конфуціанства на міжособистісні стосунки та моделі спілкування у Східній Азії, посилаючись на дослідження інших авторів. На його думку, причини, за якими інші азіатські країни закликають конфуціанство на службу, як буде стверджуватися тут, дуже схожі на причину Китаю, хоча ніколи офіційно не заявляли його сучасні прихильники: це використання конфуціанства для підтвердження політичного мандату чи порядку денного [17]. Інший автор, Х. Чанг вказує, що «на початку 1958 року Min-chu p'ing-lun (Демократична трибуна), популярний журнал консервативних переконань, що виходив у Гонконзі, опублікував головну статтю-маніфест, підписаний чотирма відомими інтелектуалами за межами комуністичного Китаю, заявляючи світові про свою позицію щодо китайської культури. Оскільки цих чотирьох осіб загалом вважали найактивнішими та найвизначнішими промовцями китайської культурної традиції з 1949 року, маніфест був важливим підсумком консервативного напрямку думки, який все ще живий серед сучасних інтелектуалів у не-Комуністичному Китаї. Цей вид китайського консерватизму в народі відомий як сінь дзю-цзя (нове конфуціанство)» [18, с. 276]. Не менш важливими в обґрунтуванні знання про сучасний Китай є і аналітичні висновки Я.В. Шекери про розвиток та функціонування художніх образів у китайській поезії доби Тан (VII–X ст.), оскільки саме «Образ» а не «концепт» правильніше використовувати при дослідженні наповненості та структури не лише поезії, але й самої китайської філософії, тому що «Побутування художнього образу в китайській літературі зумовлене підсвідомим прагненням повернутися до того стану єдності з природним середовищем, що існував за міфологічного періоду і від якого людина відійшла внаслідок суспільного прогресу. Художні образи наближають до природного ототожнення усього з усім, розмиваючи межі між поняттями «істота – неістота», «людський – рослинний / тваринний світи», «суб'єкт – об'єкт» тощо. Як показав аналіз ліричних творів від найдавніших часів до доби Тан включно, предметно-чуттєве начало відіграє визначальну роль у творенні літературно-художнього образу» особливо слід звернути увагу на висновки автора про те, що: «модель великого в малому – загальний принцип художньої образності китайської поезії. Природа уявляється «річчю-для-нас» (на відміну від «речі-в-собі» у західній літературі): будь-яке явище чи предмет зображуються з метою віддзеркалення особливостей внутрішнього світу людини. На Сході спостерігається розмитість між світом людини і світом природи, що зумовлено інтровертивністю світосприйняття й мислення (на Заході – екстравертне)» [14, с. 11].

Окрім цього важливі і висновки, запропоновані І.О. Головащенко про категоріальне мислення в китайській традиції: він пише про «унікальний, і набагато давній спосіб категоріального мислення» через використання атомарних фактів, тобто піктограм, автор пише, що саме тому, хоч і далеко не

уся, базисна частина китайської писемності – піктограми та ідеограми – володіють абсолютно іншими зображувальними можливостями та принципово інакшим відношенням до звукової мови [5]. До вищенаведеного матеріалу допишемо, що дотичними є дослідження К.Р. Черненко, І.В. Ситник [13, с. 199-200], Ю. Цзя про «Тіло в китайських ієрогліфах і філософії – емпірична природа китайської філософії». В останній наведеній статті стверджується, що система китайських ієрогліфів є концептуальною метафорою, а метафори виникають із тілесного досвіду [19, с. 31]. В. Шурен пише: «Щоб зрозуміти істину традиційної китайської класики, нам потрібно розкрити довго затемнене мислення «сян» 象 (образ), яке довгий час було затьмарене окциденталізмом. «Сянське мислення» є найбільш фундаментальною думкою людини. Уся логіка лінгвістики походить від «мислення сян». Завдяки концептуальному мисленню люди можуть зрозуміти західну класику метафізики, але вони можуть не повністю зрозуміти різні школи китайської класики. Різниця між китайським і західним способами мислення виникла в різниці основних поглядів, вироблених в «осьовий період». Починаючи з Арістотеля, західні метафізичні ідеї виявлялися в субстанціальності, об'єктивності та готовності, тоді як китайські тайцзи, дао, сінь-сін і дзен проявлялися в несуттєвості, необ'єктивності та неготовності. Створення динамічного цілого. Щоб осягнути суть, необхідне раціональне й логічне мислення, таке як визначення, судження та міркування. З іншого боку, щоб зрозуміти Тайцзи, Дао тощо, які є динамічним цілим або несубстанціями, важливо «мислення сян», яке пов'язане зі сприйняттям і багате на поетичні асоціації. Історія піднесла нам урок, тобто, коли ми відкрили вікно до логічного мислення, ми закрили вікно «мислення Сян». Ми повинні пам'ятати слова Сюй Гуанці, тобто «Гармонійно змішуватись і добре розуміти, щоб досягти успіху» [21, с. 49-50].

Інший автор, Лі Сянжун робить висновок, що дослідження методології китайської філософії, на сьогодні тісно пов'язано із західною філософією [22, с. 44]. Інший науковець, Цао Шуньсянь, пише про «Тривимірну» інтерпретацію екологічної філософії Маркса та Енгельса, як приклад, «Дослідження соціалізму з китайською характеристикою», оскільки модернізація стосунків між людиною та природою також має бути двостороннім процесом модернізації, а не питанням «поваги до природи» чи «панування над природою» [23, с. 80–86].

Висновки. Проведений аналітичний огляд сучасної української, світової та, відповідно, китайської філософської літератури стосовно розвитку та основних трансформацій у китайській філософії саме у світі, що глобалізується, доводить, що Китай вдало робить перцепцію світових філософських та економічних, культурологічних надбань, зберігаючи при цьому власну автентичність та унікальність.

Список джерел інформації

1. Ангелова А.О. (2010). *Сакралізація образу старості в конфуціанській традиції*. Retrieved from https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13069/Angelova_Starist%20v%20confucian_VisnHNPU33_2010.pdf?sequence=1
2. Бабаян С. (2012). Історіографія досліджень педагогічних ідей Конфуція у XX столітті у Китаї. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, (43 (1)), 160-171. Retrieved from [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ppps_2012_43\(1\)_26.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ppps_2012_43(1)_26.pdf)
3. Беседіна Н.В. (2010). КНР на сучасному етапі розвитку: особливості Конфуціанізації суспільства. *Історична пам'ять*, (1), 132-139. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ip_2010_1_14.pdf
4. Годзь Н. (2024). Питання особливостей сучасної китайської філософії в площині аналізу феноменів глобалізму, цифрової освіти та філософії марксизму в Китаї. *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філософія»*, (26), 11-17. Retrieved from <https://www.journals.ua.edu.ua/Philosophy/article/view/4115>
5. Головащенко І.О. (2022). *Категоріальне мислення в китайській традиції* (Doctoral dissertation, ВНТУ). Retrieved from <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36307/15775-56185-1-PB.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
6. Дмитренко Д.О. (2018). Конфуціанство як основне політико-правове вчення Стародавнього Китаю. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Восьмої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (25 травня 2018 р.)*; Під заг. ред. КВ Балабанова. Маріуполь: МДУ. 223 с. Retrieved from https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1501/1/tendentsii_rozvytku_2018.pdf#page=68
7. Кіктенко В.О. (2021). Ідеологія Комуністичної партії Китаю в Період політики реформ і відкритості: проблема визначення та методологія досліджень. *Китаєзнавчі дослідження*. № (1). С. 27–36. Retrieved from <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/63>
8. Кіктенко В.О. (2021). *Ідеологія Комуністичної партії Китаю в Період політики реформ і відкритості. Модерні ідеології Азії*: монографія. К.: ВД «Гельветика». С. 47–124.
9. Котельнікова Н.М. (2012). Філософсько-педагогічні ідеї мислителів Стародавнього Китаю щодо соціальної ролі та статусу вчителя. *Науковий вісник Донбасу*. № 1. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvd_2012_1_16.pdf
10. Лідека І.А. (2014). Значення політико-виховних ідей Конфуція для розвитку освіти сучасного Китаю. *Освітологічний дискурс*. № 2. С. 118-127. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/osdys_2014_2_14.pdf
11. Лун Ч. (2014). Діалектика традиціоналізму та модернізації в системі освіти Китаю епохи глобалізації. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. № 42. С. 157–168. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znphknpu_zntndr_2014_42_18.pdf
12. Стовпець О.В. (2020). Назад до мегаімперії: філософсько-економічні й культурно-політичні стратегії сучасного Китаю. *Філософські обрії*. № 43. С. 71–84. Retrieved from <http://philosobr.npu.edu.ua/article/view/212697>
13. Черненко К.Р., Ситник І.В. (2023). Вербалізація концепту природу в китайській поезії: на матеріалі творчості сучасних ліриків. *Редакційна колегія*, 199. Retrieved from https://fsm.kubg.edu.ua/images/Forum_molodykh_skhodoznavtsiv/Forum_molodykh_skhodoznavtsiv_2023/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0.pdf#page=199
14. Шекера Я.В. (2006). Генеза та функціонування художніх образів у китайській поезії доби Тан (VII–X ст.). *36. наук. пр. Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06syvpt.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
15. Шуліка А.А., Тимченко М.М. (2022). *Роль конфуціанства в політичній сфері сучасного КНР*. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15994>
16. Bell D.A., Ham, C.B. (Eds.). (2003). *Confucianism for the modern world*. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.google.com/books?hl=uk&lr=&id=62u2rD5e-zQC&oi=fnd&pg=PR9&dq=the+specifics+of+modern+Confucianism+in+China&ots=wAyMhgRHXC&sig=44TdQojzRWOWktxixywcRndwgmE>
17. Chan A. (1996). Confucianism and development in East Asia. *Journal of contemporary Asia*, 26(1), 28–45. DOI 10.1080/00472339680000031
18. Chang H. (1976). New Confucianism and the intellectual crisis of contemporary China. *In The limits of change: Essays on conservative alternatives in Republican China* (pp. 276-302). Harvard University Press. Retrieved from <https://www.degruyter.com/document/doi/10.4159/harvard.9780674332966.c15/html>
19. Jia Y. (2008). The body in Chinese characters and philosophy – the experiential nature of Chinese philosophy. *Intercultural Communication Studies*, 17 (2). Retrieved from <https://www-s3-live.kent.edu/s3fs-root/s3fs-public/file/03-Yuxin-Jia.pdf>
20. Rošker J.S. (2015). Modern Confucianism and Chinese theories of modernization. *Philosophy Compass*, 10 (8), 510-522. Retrieved from <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/phc3.12241>
21. Shuren W. (2009). The roots of Chinese philosophy and culture – An introduction to “xiang” and “xiang thinking”. *Frontiers of Philosophy in China*, 4(1), 1-12. Retrieved from https://brill.com/view/journals/fphc/4/1/article-p1_1.xml
22. 李贤中. (2008). 中国哲学研究方法探析. 文史哲, 1. Retrieved from http://www.lhp.sdu.edu.cn/_local/2/52/42/ED4087BB1B13017469667DBB2F6_AD17C48D_53041.pdf
23. 曹顺仙. (2016). 马克思恩格斯生态哲学思想的“三维化”诠释以马克思恩格斯生态环境问题理论为例. 中国特色社会主义研究, 1(6), 80-86. Retrieved from <https://www.zgtsshzy.net/CN/article/downloadArticleFile.do?attachType=PDF&id=383>

References (transliterated)

1. Anhelova A.O. (2010). Sakralizatsiia obrazu starosti v konfutsianskii tradytsii. Retrieved from https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13069/Angelova_Starist%20v%20confucian_VisnHNPU33_2010.pdf?sequence=1
2. Babaian S. (2012). Istoriohrafiiia doslidzhen pedahohichnykh idei Konfutsiia u KhKh stolitti u Kytai.

- Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, (43 (1)), 160-171. Retrieved from [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ppps_2012_43\(1\)_26.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ppps_2012_43(1)_26.pdf)
3. Besiedina N.V. (2010). KNR na suchasnomu etapi rozvytku: osoblyvosti Konfutsianizatsii suspilstva. Istorychna pamiat, (1), 132-139. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ip_2010_1_14.pdf
4. Hodz N. (2024). Pytannia osoblyvosti suchasnoi kytaiskoi filosofii v ploshchyni analizu fenomeniv hlobalizmu, tsyfrovoi osvity ta filosofii marksyzmu v Kytai. Naukovyi zhurnal «Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», seriiia «Filosofiiia», (26), 11-17. Retrieved from <https://www.journals.oa.edu.ua/Philosophy/article/view/4115>
5. Holovashenko I.O. (2022). Katehorialne myslennia v kytaiskii tradytsii (Doctoral dissertation, VNTU). Retrieved from <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36307/15775-56185-1-PB.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
6. Dmytrenko D.O. (2018). Konfutsianstvo yak osnovne polityko-pravove vchennia Starodavnoho Kytaiu. Tendentsii rozvytku suchasnoi systemy mizhnarodnykh vidnosyn ta svitovoho politychnoho protsesu: Zbiryk materialiv Vosmoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii (25 travnia 2018 r.) ; Pid zah. red. KV Balabanova .Mariupol : MDU. 223 s. Retrieved from https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1501/1/tendentsii_rozvytku_2018.pdf#page=68
7. Kiktenko V.O. (2021). Ideolohiia Komunistychnoi partii Kytaiu v Period polityky reform i vidkrytosti: problema vyznachennia ta metodolohiia doslidzhen. Kytaieznavchi doslidzhennia. № (1). S. 27–36. Retrieved from <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/63>
8. Kiktenko V.O. (2021). Ideolohiia Komunistychnoi partii Kytaiu v Period polityky reform i vidkrytosti. Moderni ideolohii Azii : monohrafiia. K. : Vydavnychi dim «Helvetyka». S. 47–124.
9. Kotelnikova N.M. (2012). Filosofsko-pedahohichni idei mysliteliv Starodavnoho Kytaiu shchodo sotsialnoi roli ta statusu vchytelia. Naukovyi visnyk Donbasu. № 1. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvd_2012_1_16.pdf
10. Lideka I.A. (2014). Znachennia polityko-vykhovnykh idei Konfutsiia dlia rozvytku osvity suchasnoho Kytaiu. Osvitolohichni dyskurs. № 2. S. 118-127. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/osdys_2014_2_14.pdf
11. Lun Ch. (2014). Dialektyka tradytsionalizmu ta modernizatsii v systemi osvity Kytaiu epokhy hlobalizatsii. Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty. № 42. S. 157–168. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpkhnpu_zntndr_2014_42_18.pdf
12. Stovpets O.V. (2020). Nazad do mehaimperii: filosofsko-ekonomichni y kulturno-politychni stratahemy suchasnoho Kytaiu. Filosofski obrii. № 43. S. 71–84. Retrieved from <http://philosobr.pnpu.edu.ua/article/view/212697>
13. Chernenko K.R., Sytnyk I.V. (2023). Verbalizatsiia kontseptu pryrodu v kytaiskii poezii: na materialy tvorchosti suchasnykh lirykiv. Redaktsiina kolehiia, 199. Retrieved from https://fsm.kubg.edu.ua/images/Forum_molodykh_skhodozna_vtsiv/Forum_molodykh_skhodoznavtsiv_2023/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0.pdf#page=199
14. Shekera Ya.V. (2006). Heneza ta funktsionuvannia khudozhnykh obraziv u kytaiskii poezii doby Tan (VII–X st.). Zb. auk. pr. Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2006/06_sypdt.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
15. Shulika A.A., Tymchenko M.M. (2022). Rol konfutsianstva v politychnii sferi suchasnoho KNR. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/15994>
16. Bell D.A., Ham, C.B. (Eds.). (2003). Confucianism for the modern world. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.google.com/books?hl=uk&lr=&id=62u2rD5e-zQC&oi=fnd&pg=PR9&dq=the+specifics+of+modern+Confucianism+in+China&ots=wAyMhgRHXC&sig=44TdQojzRWOWktxixywcRndwgmE>
17. Chan A. (1996). Confucianism and development in East Asia. Journal of contemporary Asia, 26(1), 28–45. DOI 10.1080/00472339680000031
18. Chang H. (1976). New Confucianism and the intellectual crisis of contemporary China. In The limits of change: Essays on conservative alternatives in Republican China (pp. 276-302). Harvard University Press. Retrieved from <https://www.degruyter.com/document/doi/10.4159/harvard.9780674332966.c15/html>
19. Jia Y. (2008). The body in Chinese characters and philosophy – the experiential nature of Chinese philosophy. Intercultural Communication Studies, 17 (2). Retrieved from <https://www-s3-live.kent.edu/s3fs-root/s3fs-public/file/03-Yuxin-Jia.pdf>
20. Rošker J.S. (2015). Modern Confucianism and Chinese theories of modernization. Philosophy Compass, 10 (8), 510-522. Retrieved from <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/phc3.12241>
21. Shuren W. (2009). The roots of Chinese philosophy and culture—An introduction to “xiang” and “xiang thinking”. Frontiers of Philosophy in China, 4(1), 1-12. Retrieved from https://brill.com/view/journals/fphc/4/1/article-p1_1.xml
22. Li Xianzhong. (2008). Analysis of research methods in Chinese philosophy. Literature, History and Philosophy, 1. Retrieved from http://www.lhp.sdu.edu.cn/_local/2/52/42/ED4087BB1B13017469667DDB2F6_AD17C48D_53041.pdf
23. Cao Shunxian. (2016). "Three-dimensional" interpretation of Marx and Engels' ecological philosophy - taking Marx and Engels' theory of ecological environmental issues as an example. Research on Socialism with Chinese Characteristics, 1(6), 80-86. Retrieved from <https://www.zgtsshzy.net/CN/article/downloadArticleFile.do?attachType=PDF&id=383>

Надійшла (received) 11.11.2024

Годзь Наталія Борисівна (Godz Nataliia) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2717-1232>;

Смоляга Марина Віталіївна (Smolyaga Marina) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3418-0420>.